

DOINA JELA

DRUMUL DAMASCULUI

SPOVEDANIA
UNUI FOST TORTIONAR

Ediția a III-a, revizuită și adăugită

Prefață de Mircea Mihăieș

Mărturisirea

București, 23 martie 1993

Voce I [prof. Fronea Bădulescu]: *Suntem în ziua de 23 martie 1993 și ați venit la noi la asociație să ne mărturișiți ce știți dumneavoastră din experiența și din viața dumneavoastră. Vă rog să ne spuneți cine sunteți și câteva date despre copilăria dumneavoastră.*

Voce II [Franț Țandără]: Începutul copilăriei mele a fost foarte tragic. La 12 ani m-am dus copil de trupă la un regiment, 5 infanterie, din Giurgiu, din localitatea unde m-am născut. Aici a durat copilăria mea de trupă până la sfârșitul războiului din '44, când regimentul s-a desființat, s-a contopit cu altă divizie de la Călărași, Unitatea 5 cu 23 infanterie. După aceea am rămas al nimănuși, dormind prin gări. M-am dus, m-am angajat pe la CFR, Muzeul CFR, fost arsenalul armatei la Târgoviște, și am stat acolo.

Deja începea ceva, începutul comunismului. Era prin '45. Și m-am îndrăgostit așa, m-am îndrăgostit de comunism, acolo a intrat comunismul în mine. Eu, dacă am trăit prin regimente, am învățat diferite lucruri, am furat niște cearșafuri și am fost eliminat din școală, exmatriculat, mai precis, și am luat drumul Bucureștiului, am dormit prin Gara de Nord și acolo am furat, am trăit, am revenit și la Giurgiu.

La Giurgiu am fost în scurt timp racolat de niște oameni, cum să spun eu, care vrea binele, oameni fără căpătâi care vrea să facă ceva în România. Au făcut ce s-a văzut. Eu am fost alături de acești oameni, fără să știu ce vreau. Știam că sunt așa cum cântam noi, câțiva, eram vreo șapte-opt: „Noi nu suntem nimica-n lume, luptăm ca totul noi să fim”. Și-mi plăceau versurile astea, simțeam că eu sunt oropsit al vieții, și era totul bine, decurgea bine, aveam mâncare, aveam dormit, ne-am simțit ca într-o familie, cu părinți. Părinții erau partidul, partidul era totul pentru mine, partidul mă creștea, mă educa și mă forma pentru viitor, spunea că eu sunt victima burgheziei, victima trecutului.

Și sigur că asta a durat o perioadă de timp, până la alegeri, la alegeri am activat foarte bine, foarte bine, am fost unul dintre cei mai buni, activam serios pentru Partidul Comunist Român. Tot ce întâlneam îi și tundeam la barbă. Mai sunt câțiva care trăiesc, sunt în viață, ne întâlnim, ne vedem, ne dăm și bună ziua, să știți. Nu știu cât să vă spun că a durat treaba asta. A durat până în '47, începutul lui '47. Și în '47 tatăl meu s-a gândit că are un fiu și trebuie să-l aprobe de el.

Tatăl meu avusese mai multe femei, trăise în concubinaj cu câteva femei, s-a gândit că ar fi bine să mă aducă acasă. Avea câteva zeci de oi, 20-30 de oi ale lui, mi-a cerut să-i îngrijesc oile. Nu voiam, dar a plâns, mi s-a făcut și mie milă. Mi-a spus că viitorul nu este al comuniștilor, vor veni americanii, mă vor spânzura, *bă, te spânzură americanii*, să trec acasă, *trece acasă*, că nu mă are decât pe mine. E adevărat, m-au înduioșat lacrimile dânsului, am venit acasă. Întâmplarea a fost că n-a durat mult, s-a recăsătorit și în vara aceea cât am stat eu la dânsul a ținut încă vreo trei-patru femei, asta era în vara lui '47 spre '48, inclusiv '48.

Într-o zi s-a întâmplat nenorocirea. Eu tot mai treceam pe la partid din când în când și auzeam: *rău ai făcut că l-ai ascultat*. Trimiseseră brigadieri la Bumbești-Livezeni, trebuia să mă duc și eu să activez, eu eram acum un cioban pe lângă oi, mă criticau, *rău ai făcut că ai plecat, ce ești?, un amărât, un cioban*, care mai de care, m-am întâlnit și cu un secretar, primul secretar al județului Vlașca, odată, tovarășul Pavel Ștefan¹, care a fost și membru al Comitetului Central. A fost o polemică când a fost înlocuit de Dej, și eu am participat cu niște declarații, ce să vă spun, e o poveste mai lungă.

Acest Pavel Ștefan mi-a spus: „Mă, tatăl tău ți-a stricat viitorul a doua oară, știi, o dată când te-a aruncat, noi te-am adus să te refacem, și a doua oară tatăl tău te-a distrus. Eu îți spun sigur, dacă ar fi fost tatăl meu, eu i-aș fi dat una în cap. Un asemenea tată e un om care nu știe ce vrea, și nu vrea viitorul copiilor, nici pentru el nu gândește nimic, ți-a distrus viitorul”. Nu prea am băgat eu la bilă totul. Am lăsat așa, să curgă. M-am despărțit de dânsul, ultima oară a fost când m-am întâlnit. M-am mai întâlnit cu primul secretar, Cristache Vasile, care ulterior a ajuns la regiunea de partid, prim-secretar la regiune, mă iubea foarte mult. Pentru că acest om, un om care eu am și spus să fie promovată în locul dânsului ca prim-secretar de regiune, am ținut la el, și la el, că altfel eu eram, cum să zic, cățelul lui tovarășu’ Pavel Ștefan, îi spuneam totul, ce se discută pe margini, eram un fel de informator al dânsului, tot

¹ Grl.-mr. Pavel Ștefan (1914–1984), ministru de Interne în perioada 1952–1957. Potrivit unui document din Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor (AANP), citat în *Dicționarul Penitenciarelor din România comunistă (1945–1967)*, IICMER, Polirom, 2008, p. 250, „bătaia ca formă de pedeapsă a deținuților” a încetat în urma ordinului dat de ministrul Ștefan, după 1953, în contextul morții lui Stalin. Referința este la colonia de muncă forțată Peninsula (n. red.).

ce auzeam, și nimeni nu se ferea de mine, din cei mai în vârstă. Aveau multă încredere, dar eu totuși eram Iudă, îi vindeam lui, acest tovarăș Pavel Ștefan. Eu vreau să fiu mai scurt: a venit evenimentul când s-a petrecut cea mai mare nenorocire din viața mea, și aici e nenorocirea mare. S-a petrecut în iarnă, în 7 decembrie, într-o marți, chiar marți cădea. La orele 7 a izbucnit un scandal, care pot să vă documentez, dar vreau să fiu scurt, un scandal între mine și tata, din cauza concubinei, amenințând că să plec, m-a făcut bolșevic, *pleacă de la mine, du-te dracu' la partidul tău acolo, acolo ți-e oamenii tăi*.

I-am cerut căciulă, i-am cerut să-mi dea și mie ce mai era, era iarnă, era 7 decembrie, n-a vrut să-mi dea nimic. Nu premeditase, nu era ceva premeditat, dar în scurt timp eu am ieșit afară și mi-am adus aminte, *acest părinte m-a nenorocit, are dreptate tovarășul Pavel Ștefan, mai bine să-i dau în cap, unde m-oi duce pe urmă, m-oi duce, da' să termin odată*. Și în scurtul ăsta timp iau hotărârea să-lucid. M-am dus, am luat un topor, noi ne scandalizasem un pic, dar fără agresivitate. El iese afară din casă, era întuneric, nu aveam lumină electrică, el iese nepregătit, și-i dau ca un laș cu toporul în cap, îi dau două lovituri...

...După aceea fug repede la tovarășul Cristache Vasile și-i spun: Tovarășul Cristache, uite ce-am făcut eu, lui tatăl meu. A avut dreptate tovarășul Ștefan. Și i-am dat în cap. La care el: Băi, nu ți-a spus el să-i dai în cap, fii atent ce-ai să declari. Du-te repede acasă, stai acasă, că eu trebuie să chem poliția, eu dau acum telefon la poliție, dar du-te direct acasă, că într-o jumătate de oră poliția vine, hai, du-te direct acasă, că am eu grijă de rest. M-am dus acasă, nu știu precis, că n-aveam ceas, foarte repede văd o trăsură cu comisarul de noapte și cu doi sergenți de stradă.

Și m-au arestat. Nu mi s-a dat nicio palmă. De dimineață au venit câțiva tovarăși, anchetatorul care trebuia să mă ancheteze,

foarte atenți au fost cu mine, eram o victimă, nu eram un criminal, eram o victimă. A doua zi, nouă sau zece, a și apărut în ziarul local, *Vlașca liberă*, vestea. Scria în doi peri, căutau s-o scalde, am citit și eu. Am fost depus la penitenciar.

La penitenciar era director fratele lui Teohari Georgescu, Bebe Georgescu. M-a primit foarte frumos înăuntru, mi-a spus că o să plec la Văcărești, să am răbdare că multă pedeapsă nu o să am, *că sigur că da, ești nevinovat, mă, și bine ai făcut, bine ai făcut*. Eu mă simțeam foarte bine, fiindcă pentru toți eu n-am făcut o faptă rea, ci o faptă bună. Eu nu mai gândeam că am făcut bine sau rău, nu mă mai gândeam că e nici bine, nici rău, nu mă gândeam la nimic. Dar m-am simțit în largul meu, așa-i adevărul. Sigur, primit foarte bine, mi se trimiteau de la partid pachete, mâncare, de la bucătăria partidului, primeam de toate.

A venit timpul când trebuia să fiu judecat de Curtea de la București, în februarie 1949 m-au trimis la Văcărești. La Văcărești m-au luat iar în primire. După două-trei săptămâni mi se anunță vorbitor. Nu știam cine vine, cu cine o să am vorbitor, m-au dus în cabinetul directorului. Acolo a venit tovarășul Pavel Ștefan. El era la vorbitor. Director era Mircescu, tov. Mircescu. El a ieșit afară, iar eu am avut o convorbire confidențială cu tovarășul Pavel Ștefan. În care el m-a încurajat. Mi-a zis că va începe acum în primăvară Canalul, *tu iei sentința pe care o iei, să nu te superi, poate oi lua vreo pedeapsă mai mare, nu are importanță, chiar dacă n-om putea să facem noi ceva, prin grațiere și tot te scoatem, și tot trebuie să fii redat societății*. Mi-a spus, *te scoatem și, chiar mai mult, vei fi reabilitat, și chestii de-astea. Însă, mi-a zis, trebuie să lucrezi foarte bine. Vezi că cineva o să vină de la Ministerul de Interne, de la Direcția generală a penitenciarelor, eu am vorbit, ai să fii bine primit, cred că de mâine o să treci să lucrezi undeva, pe la bucătărie, pe la popotă*.

Aveam încurajări din toate direcțiile, m-am simțit foarte calm. Și la Văcărești nu mai eram un deținut, nu mai eram un străin. M-am simțit doar privat de libertate, în rest aveam de toate. A durat puțin timp și am trecut la bucătărie. Mi s-a dat o secție la politici, să dau mâncare. Mi se spunea cum să dau mâncare: puțin ulei, care îl dădeau și la dreptul comun, și puțini cartofi, puțină fasole, în rest, zeamă lungă. Le făceam un cazan. Din șapte cazane, unul era pentru politici. Misiunea mea nu era numai asta. Mai intram, ce vedeam trebuia să spun. Supravegheam nu numai deținuții, ci și pe gardieni. Ce observam trebuia să spun, informam cu probleme politice, fiindcă vechea gardă nu se schimbase, erau vechii gardieni. Mi se spusese căăștia erau oameni care au lucrat cu regimul trecut și vor fi înlocuiți, deci trebuiau supravegheați – cu cine iau contact, ceea ce putea să vadă fiecare. Căutam să-mi formez și eu niște informatori tot din rândul deținuților de drept comun. În felul ăsta puteam să aflu despre fiecare gardian cum acționează el pe secție, cu cine are contact dintre plontoane. Și plontoanele jucau un rol foarte important în penitenciarele din România.

Asta a durat până în mai, când am fost condamnat. Am primit 13 ani cu drept de recurs, dar n-am mai făcut recurs, fiindcă așa mi s-a spus, să nu fac recurs, să renunț. Pleca după condamnarea mea o cursă la Canal. N-am reușit să plec cu prima cursă, care a plecat de la Văcărești, am plecat cu a doua, de la Aiud, tot cu criminali. Numai criminali se alegeau, să știți, era o tactică și asta. Eu mai târziu mi-am dat seama, când am văzut care au plecat primii, ce fel de oameni.

Noi am mers toți în centru, la Poarta Albă, după care ne-am despărțit. Eu am mers la Tașaul, la Capul Midia, pentru lucrări de baracamente. Ni s-a spus: *Vom aduce deținuții politici și voi veți fi brigadierii. Veți fi cei mai competenți, serviciul tehnic,*

autoconducere, voi conduceți administrativ, tehnic, absolut tot, dar trebuie să alegeți dintre voi pe cei mai buni. Vom avea presă. Adevărul, că nu era presă, noi scriam un articol de fond, aveam acces la întreg ziarul, dar scriam articol de fond, în care scriam cu tovarăși, cu agricultori, tot ce era, din Scânteia. Așa am început, am făcut un comitet cultural de presă format din oameni ca și mine. Adică vreau să spun, chiar dacă erau mai pregătiți ei, dar nu erau moralicește – moralicește, nu erau mai ceva ca mine, ci tot la nivelul meu. Eu aveam patru-cinci clase, ei aveau zece-douăsprezece, dar erau compromiși, se cunoșteau, se compromiteau.

Și a venit momentul să alegem trei brigadieri. Eu l-am propus pe Stănciugel Marin, un țigan, „Hercules”, s-a auzit de el, s-a vorbit peste tot. El e mort acum, dar acest Stănciugel a fost unul dintre cei mai buni tortionari, cei mai puternici tortionari ai penitenciarelor, desigur că a fost ajutat și de noi, de pe margini, cu concursul direcției, fiindcă la direcție era un educator Nicolau, care acest educator Nicolau ne dădea mână liberă nouă și ne spunea fiecăruia că ne dădea. Adică tot ce se confisca de la politici ne dădea nouă, la unii nici nu le mai lua ei, noi le luam și le împărțeam între noi. Mai lua și milițienii puțin, dar cu frică, să nu simtă. Era acest Timofte, comandant, venit după înlocuirea lui Duman, că Duman ăsta a fost un comandant de gardieni, pe la Doftana, ne șoptiseră gardienii, a luat contact cu noi, cu câțiva, vreo patru într-o seară, domnul colonel Constantinescu, Marin Constantinescu, ăsta ne-a spus ce avem de făcut.

Ni s-au trasat sarcini pe cap de om. Două comitete a făcut din noi: un comitet secret, din care făceam eu parte, cu câțiva oameni pe care mi-i alesesem eu, pentru a supraveghea comitetul celălalt. De fapt, noi, care supravegheam, noi știam ce execută,

eu făceam parte și din comitetul ăla, supravegheat, dar aveam eu un altul cu care-i urmăream, tot ce făceau. De exemplu, era un comitet cultural în care era actorul Mircea Șeptilici, Horia Căciulescu, era Niculiță Teodoru, mai era compozitorul Jean Ionescu, muzician bun, și alții pe care-i cooptasem. Și ăștia trebuia să scrie scenete, tot ce trebuia să scrie, și eu trebuia să văd. Vedeam și eu, de exemplu, o piesă care s-a scris, *Muncitorul Sam*; era: *hopa sus ca malagamba/hopa sus, nu sta degeaba,/hopa sus, într-un picior,/domnule exploatator,/că acum e rândul meu,/ca să te mai joc și eu*. Piesa aceasta o jucam eu, ca pe urmă tot eu să fiu muștrat că nu mi-am dat seama că ăștia și-au bătut joc de comuniști, adică i-au ales, *nu ți-ai dat seama, zice, cât de inteligent ești*.

Eu nu eram atât de inteligent, dar eu mă făceam că sunt. Unu a zis: *Stai să vezi ce le fac eu acum, că-i scot cu marșuri afară, îi scot cu marșuri*. Am făcut niște compoziții, eu am făcut niște favoruri, să nu mai iasă cu lopata la spinare: *domnul Einstein, îmi scrii aici marșuri pentru deținuți*. Eu am jucat o piesă și am fost muștrat și de domnul colonel Constantinescu, și de domnul colonel Crăciun. A venit și Albon, era unul Albon, ofițer de Securitate, am avut ocazia să-l primesc și pe dânsul la arest. L-am primit, dar pe el îl supravegheam prin evrei. Aveam niște contacte cu evreii, prin niște fițuici, prin Banu Zaharia, așa s-a descoperit, e mort săracu', el a spus mai multe despre Albon.

Aici, la Canal, am început să lucrez foarte bine, foarte bine. Îi dădeam lui Stănciugel sarcini precise. Omul venea obosit, deținutul, ca să vedeți cât de inconștient eram, am dat la fiecare brigadă ordin să cânte: *Noi suntem coloniști din Poarta Albă/și am venit ca să muncim și să creăm,/să fim mândri, coloniști, de ceea ce lucrăm și realizăm*, erau versuri cu melodii, și chemam la întrecere pe cei din Tașaul. *Frații noștri din Tașaul* era alt marș. Erau marșuri patriotice, mobilizatoare, noi

construiam ceva pentru țara asta. Așa gândeam eu. Era obositor, nu ieșea nimic, niciun sunet din gura deținutului, înainte. Și acum, la ieșire, comandantul era foarte încântat când m-a văzut cum ies brigăzile cântând încolonate și cu câtă mândrie cântau versurile deținuții politici.

A durat asta până în '51, când eu trebuia să plec la Culme. Un timp scurt am să stau la Culme, mi s-a spus. Dar acolo am primit sarcină că trebuie să plec la Spitalul nr. 9. Nu știam ce e Spitalul nr. 9, a venit și mi-a explicat un căpitan, care atunci l-am cunoscut pentru prima oară. M-a luat într-un cabinet al comandantului și mi-a explicat ce trebuie să fac acolo. Am să trăiesc bine, mi se aduce totul și nu stau decât perioade, decât câte 30 de zile, 35 de zile maximum, și pe urmă plec în alte penitenciare, și în '52 voi fi eliberat. Așa mi s-a promis, și chiar tovarășul Teohari Georgescu o să vină să te vadă, și ai să fii grațiat. Pe parcursul anului '52, pe la jumătatea anului, ai să fii grațiat. Așteptam, dar parcă nu credeam eu, cum așa, repede, să-mi dea drumul, să fiu grațiat.

A durat foarte puțin timp, a venit un alt căpitan. Tot în uniformă a venit căpitanul ăsta și a spus că merg la Văcărești. Acolo, când am ajuns, au venit cu doi civili și m-au întrebat dacă am văzut în viața mea cum se manifestă un bolnav psihic. Sau, mai pe înțeles, un nebun. Eu zic că am văzut nebuni destui, în copilărie, era chiar la noi în Giurgiu. Și ai văzut cum se manifestă? Păi diferiți, am văzut. Ai să mergi acolo, dar ai să faci înainte niște exerciții cu noi, aici. E treaba să descoperim ceva la nr. 9, și tu trebuie să ne ajuți.

Spitalul Văcărești nu avea secție de neuropsihiatrie, și eu, fără să-mi dau seama, m-am pregătit într-un fel. Ei au spus că e foarte bine, am corespuns, *joci foarte bine teatru*. Trebuia să nu mă descopere că nu sunt bolnav mintal. Am mers acolo. Pentru prima

oară, când am intrat, am întâlnit un plutonier pe coridor, și m-a băgat la o celulă de comun. Eram patru în celulă, dar nu mi-a convenit, am stat până la ora zece, când au venit trei cetățeni în civil și mi-au spus că nu e locul meu aici, eu trec pe aripa din dreapta. Clădirea era într-o formă de *leu*, aici, în fund, spre uzina electrică, erau câini, erau șoareci în spatele clădirii, cobai de experiență. Și m-au mutat într-o celulă, dar ce se întâmplă, erau toate patru celule goale, se pregătea ceva, și eu singur într-o celulă m-am simțit mai bine. De fapt, aveam nevoie de liniște, câteva zile, dar acești trei necunoscuți mi-au spus că *mâine seară, astă-seară nu, dar mâine seară ai de treabă*. De ce? Vin niște indivizi care au omorât niște ostași, au tras în ei, au împușcat niște ostași în munți, și vom face anchetă împreună, chiar dacă nu venim noi, vine altcineva, ai să participi și tu. Știi ce ai de făcut.

Dar nu știam nimic. Ei mi-au spus: *Știi ce ai de făcut*, dar eu nu știam nimic. Și au apărut a doua seară alți indivizi. Au venit mai devreme, la ora 11. De-abia au venit, și o dubă – am văzut chiar eu, *o pragă*, dubă, că așa erau, *prăgi* – o băgau cu spatele, și au coborât cu ei. Pe picioare au coborât, deținuți, patru la număr, i-au băgat înăuntru și i-au condus separat, doi într-o celulă, și doi într-o celulă. Eu eram singur într-o celulă, în celălalt capăt, și m-au chemat la ei, *vezi că începem cercetările. Ni s-a spus că tu știi metoda, tu știi cum trebuie să le scoți din gură tot adevărul*. Deci că trebuia puși la tortură. Nu știam nimic cum să procedez cu ei. Domnule, nu mi s-a spus nimic, n-am discutat nimic, cum să procedez, atât am auzit, că trebuie să vin aici. Nu ți-a spus, zice, tovarășu Cocoș ce ai de făcut? Acest Cocoș eu nu l-am văzut în viața mea. Care din cei cu care am discutat era Cocoș nu știu, că nu s-a recomandat niciunul cum îl cheamă. Zic: Nu-l cunosc pe acest Cocoș. Înseamnă că n-am făcut nimic, totuși, trebuie să facem ceva, trebuie să acționăm, de aici nu plecăm fără să scoatem de la bandiții ăștia ceva din gură.

Și au început ei cercetările, dar a început unul să zbiere, și a venit milițianul care a spus: *Domnule, opriți tortura, aici nu se torturează, nu aveți voie, bolnavii trebuie să fie liniștiți, ați agitat celulele, uite, bolnavii nu șade liniștiți.* S-au oprit. Ei au plecat, dimineața a venit altcineva din direcție, a venit cu Constantinescu, și mi-a spus ce avem de făcut. Totul trebuie luat de la cap, și Cocoș ăsta, care am spus că s-a recomandat Cocoș, a făcut un plan de anchetă, și a oprit totul, ca să înceapă discuțiile cu alți ofițeri de Securitate. N-a durat mult, după o săptămână a venit aparatură. Această aparatură...

[Pauză și întrerupere pe casetă, și întrebarea lui Fronea Bădulescu]

— Acum spuneți cum ați fost dumneavoastră instruit la secția specială a Spitalului 9.

...Păi tocmai asta este, primii care au venit n-au fost capabili să mă instruiască, n-aveam specialitate, nu anchetasem în viața mea, nu știam, am fost anchetat, dar nu anchetasem. A apărut o doamnă, în jur de patruzeci de ani, asta m-a inițiat. A adus unul, a trebuit o aparatură, adică un scaun de tortură, unde se legau de mâini, de picioare, nici nu știu cum se numește, s-a adus scaunul ăsta, dar trebuia omul care să folosească de...

...Exista unul, Banu, un deținut de drept comun, care era incurabil, și nici nu mai era conștient, și era și-n comă. Și a zis că-l sacrificăm pe ăsta să-mi arate mie cum să dau loviturile cu creionul. Un creion lung neascuțit, cu care loveam peste testicule. Îmi arătau cum să lovesc, să bat în dreapta, să lovesc numai un pic. După circa zece minute, să mai lovesc, dar dacă nu spunea el între timp ceea ce trebuia. Adică ceea ce anchetatorul care stătea la masă îl întreba. Era și o măsuță mică, pe lângă acest pat.

Nu erau pacienți, erau deținuți veniți normali, și erau majoritatea tineri, toți erau întrebați de armament, să dea informații

de organizații subversive, adică „Sumanele negre”, ce cunoșteau din sate, orașe, prieteni, amici, camarazi, tot trebuiau să spună. Aici era durerea mare că am venit. După ce mi-au arătat cu deținutul ăsta, eu totuși nu știam, trebuia pe parcurs să învăț. Doamna mi-a spus: *pe parcurs ai să devii expert*. Am devenit expert după doi-trei, fiindcă în fiecare seară, după ora 11, începeau cercetările, și dura până la 4–5 dimineața. Dar nu le dădea drumul la milițieni, garda de noapte pleca, și venea garda Securității, nu mai era a penitenciarului. Dimineața venea garda la 6, se schimba cu adevărat, venea garda penitenciarului, și nu era o gardă stabilă, unii nu-i mai vedeai.

Primul om la care am experimentat a trăit puțin după aceea. Dimineața a intrat în comă, n-a mai vorbit nimic. I s-au umflat testiculele, s-au înnegrit, s-au umflat extraordinar, n-am cum să vă spun. A doua seară ăsta tot mai trăia, dar l-a luat de aici, că trebuia să-l ia, să nu vadă cineva, nu știu, că toți acești cu testiculele umflate îi lua aceeași *pragă* care-i aducea, aceeași dubă, același șofer, veneau cinci, șase. Dar unii spuneau ce spuneau, alții nu, și spunea, *dă-i mai tare, mă, lovește mai tare*, și loveam, într-adevăr, mai tare, de multe ori aveam o satisfacție, ca să vă spun sincer, devenisem un automat, un robot, fără creier, fără nimic... Sau eram un paranoic, un schizofren, nu mai știu ce eram, lucram la disperare, trăiam bine, așa vedeam eu, și ăștia erau dușmanii poporului, trebuia să-i lichidăm.

Acești oameni, anchetatorii ăștia veneau două seri, trei seri, probabil că erau clienții lor ăștia, nu pot să știu, dar eu eram al tuturor, eram permanent. Dar ce se întâmplă, că eu am plecat, și schimb n-am văzut, la o lună jumătate, când am venit, că am cerut pe urmă să plec tot pe Canal. Am început să lucrez în '51, am plecat acolo: iar simulam în penitenciare. Vorbeam aiurea, credeam eu că sunt bolnav, și zic: așa se manifestă boala, nu-mi

făcea tratament. Îmi dădeau și seringi, aveam seringi la mine, *fă și tu un tratament, dacă se simte rău îi faci o injecție*, dar injecția mea îi era fatală, îi făceam o injecție când făcea spume la gură. Pacienții mei de aici, eu eram doctorul lor, nu am văzut deschizând o ușă doctorul Tomorug, sau sanitarul, eu deschideam ușile. Ce se întâmplă ziua ei nu știau, ei aveau treabă pe aripa lor, pe aripa unde acționam eu n-aveau treabă. Dar totuși mă cunoștea sanitarul, dar nu mă întreba ce-i cu mine, mă vedea în halat, dar nu mă întreba, știa că sunt deținut, știa și Tomorug, nu știa ce lucrez acolo. Tomorug m-a întrebat odată și mi-a dat o fișă. Când i-am spus. Păi, zice, astea sunt consecințele, tu ai omorât pe taică-tu, așa se manifestă boala. Dar n-am înțeles despre ce e vorba. Și în situația asta, zic, mi se face tratament, ceva? Ce tratament, zice, tratament îți faci tu singur. Asta a fost ultima discuție cu el. Nu stăteam acolo decât 30–35 de zile, nu suportam nici eu mai mult, plecam la relaxare, în penitenciare, unde vream eu chiar.

Dar ce s-a întâmplat, ultima dată am lucrat la o colonie, Culmea. Acolo mă împrietenisem cu un fost comunist, ca și mine, fost ofițer, și zice: *m-au băgat la pușcărie ăștia*. Aici a fost problema, că eu i-am pus cătușe lu' ăsta la mână, și el mi-a cântat *Zdrobite cătușe în urmă rămân*, și-i spun lu' comandantul Iosipescu: Domnu' comandant (dar nu-mi aduc aminte ce grad avea, căpitan, da, dar nu căpitan din armata trecută, căpitan din muncitor, îl făcuse căpitan, devenise un antipartinic și un critic aspru al comunismului), domnu' comandant, căpitanii zice că *zdrobite cătușe în urmă rămân*. Păi, mă, tu i-ai pus cătușele-n față, pune-le, mă, la spate, are și el dreptate, mută-i-le, că așa este, el cântă bine, pune-i-le la spate, și bagă-l cu țigani acolo. Erau doi țigani într-o carceră, eu n-am putut să-l bag acolo, au venit doi gardieni: *a spus domnu' comandant că trebuie să-l*

băgăm acolo, și acolo săracu' i-a venit rău lu' căpitanu', și a doua zi acest căpitan s-a dus în sârme, s-a împușcat. A scris un bilet, parcă l-am avut pe conștiință, fiindcă toată noaptea mi-a strigat: *spuneai că nu iubești comunismul, ești un laș, nici nu știi ce vrei*. Probabil că ăsta a trezit în mine ceva. N-a scris nimic despre mine, pentru că procuratura din Constanța a făcut cercetările, nici nu știu ce-a scris despre mine, nici n-am întrebat, dar pe mine m-a muștrat prea mult conștiința despre acest căpitan care a murit pe sârme, ziua, la ora 11. Și atunci când eu trebuia să merg, nu mai îmi venea să plec, eram cu conștiința mai încărcată ca de tatăl meu, știți, ce-i făcusem eu lu' ăsta. Fiindcă una vorbisem cu el, alta făceam. Acum urma să plec din nou, și atunci eu am cășunat și am tăiat un brigadier cu cuțitul, unul, Badea se numea, profesor de fizică, care făcea pe primul brigadier. L-am tăiat, cu intenția de a mă duce undeva, de a fi condamnat, să scap, să nu mă mai duc acolo, la Numărul 9.

Am făcut toate astea fiindcă mi se promitea că voi fi un om complet reabilitat și cu drepturi depline, adică dreptul de a deveni și membru de partid, să revin în sânul Partidului Comunist Român. Și-n afară de asta, aveam privilegii, aveam zonă limitată, de pildă, într-o închisoare puteam să plec pentru 2–3 ore și reveneam, primeam colete, tot ce se confisca, îmi alegeam tot ce-mi plăcea, țigări, nu sufeream de lipsa țigărilor, bani, de exemplu aveam nevoie de femei, tot din deținute, aduse de la Văcărești, erau isterice, toate astea pe timp de noapte, mi se acordau niște facilități, nu pot să neg.

Dar acum să revin la Culme. Aici, când am revenit, după ce v-am spus că nu mi-a mai convenit să mai lucrez, nu știam ce să fac, cum să mă întorc să nu mai lucrez pentru ei, să scap, aici este toată drama. Am găsit soluția, îl tai pe ăsta, tot a făcut rău, era un informator, le făcea rău la deținuți, aici erau numai

de drept comun și erau pentru cote, țărani care erau condamnați câte zece ani, cincisprezece ani, chiaburi, nu erau oameni care nu aveau de unde da, aici am găsit momentul că eu trebuie să-l lichidez pe Badea, toată colonia mă cunoștea că sunt bolnav mintal, știți. Am apelat la un deținut politic care știam eu că avea cuțit, erau cuțite lucrate prin colonie, i l-am cerut, nu era de acord ca să-l omor, mi-a spus numai să-l sperii, *las că-l înțep nițel*, dar eu eram hotărât să-l omor, *contopesc cu aia, cu aia, o să mai îmi dea, nu mult, totuși, pentru el o să-mi dea puțin*. Și așa am hotărât într-o zi. L-am atins, dar el a fugit și, prin spate, l-am ajuns din urmă, că era mai greoi, și n-am ținut cont să dau în stânga, am dat în dreapta, și i-am perforat plămânul. L-a dus la spital, pe mine, gata, m-au prins gardienii, milițienii și m-au băgat în fiare. Eram foarte periculos, dădeam și în ei, dar altfel dădeam, mă știau și milițienii de frică, de stăpân. A doua zi de dimineață, asta s-a întâmplat duminică, rețin bine, era duminică între 10 și 11, iar luni la ora 9 a sosit Drăghici la Culme. A deschis ușa un plutonier, și Drăghici s-a uitat la mine fără să schițeze niciun gest: Ce caută ăsta aici dacă e nebun, ai tu secție de mintali aici, știi unde e locul lor? N-am avut dubă, nu știu.

Ceea ce am omis să spun este că Drăghici mă cunoștea de pe timpul lui Teohari Georgescu. Numai după ce luase el conducerea, de două ori vorbisem cu el în prezența lui Constantinescu, și-mi promisese și el că mai stau un an de zile, a aranjat el pentru grațiere, și-mi găsește ceva în Direcția generală a penitenciarelor, în orice caz în Ministerul de Interne, dacă nu, în construcții. Eu învășasem zidărie, *cel puțin construcții, tot în cadrul MAI*, ei tot vrea să mă țină pe lângă ei. El mă cunoștea foarte bine, ca fizic, ca om, știa că trebuie să ajung acolo, dar să nu mai ajungă să-mi facă mie proces, așa că m-a trimis la Nr. 9. M-am mai întâlnit cu deținutul ăla, s-a făcut bine la

Constanța, n-a avut nimic cu mine, nici eu cu el, l-am văzut sănătos și pe picioare.

Acum, la Numărul 9, într-o seară, Drăghici a venit: Mă, fir-ai al dracu, cine te-a pus să-l tai, mă, stai mă, liniștit, nu te potolești? Păi, zic, ai dracu, dacă nu mă lasă-n pace, din nebun nu mă scotea. Păi, zice, nu ești nebun, mă, nu ești nebun? Dacă-l face pe unu pocăit, trebuie să se supere că-i pocăit? E pocăit, mă! Dacă-l face pe unu bolșevic, e bolșevic, mă, dacă-l face pe unu comunist, e comunist, mă! Dacă-l face pe ăla țărănist, ce, trebuie să se supere că-i țărănist? Și atunci, pe mine iar m-a zdruncinat ceva, adică dacă mi-a spus cuvântul nebun, ești nebun, sunt nebun. Ei, și-am schimbat calimera: nu mai lucrez.

Și-am început să-mi fac eu strategia mea de nebuneală, de adevărată nebuneală. Și am luat-o pe nebuneală, că nu mai suportam nici gardieni, nimic, veneau anchetatori diferiți să stea de vorbă cu mine, până când a renunțat la serviciile mele, dar totuși, pe mine mă frământa ceva, fiindcă duceam lipsă de libertate, nu mai puteam să ies, nu mai puteam să merg la bucatărie, la spital. Într-o seară m-a lungit tot pe scaunul unde torturam eu, și mi-a făcut o injecție în venă, niște combinații. M-a luat niște temperaturi, nu mai puteam, am intrat în comă, atunci am văzut că mi-am pierdut memoria. Transpirat learcă – dar mă mutaseră pe pat, și aici trebuia să gândesc ce trebuie să fac. Mi s-au mai făcut trei stricnine, ce le făceam eu celorlalți, dar eu n-am murit, ei mureau. Eu știu, dacă m-au vindecat?, dar am plecat.

N-am mai dus-o bine, se degajaseră de mine, dar nu mai lucrăm. Până când l-am întâlnit pe Timofte, ca inspector de penitenciar, a venit la Poarta Albă, era unul Cornățeanu: Mă, cum te simți? Mai bine! Dar care e situația ta, cum e cu tine, e ceva deosebit? Am stat numai cu el între patru ochi, deoparte. Zic: Aș

avea nevoie de ajutorul dumneavoastră. Da, mă, da tu ai făcut niște nereguli, pe la Culme, pe unde le-ai făcut, nu mai cores-punzi cum corespundeai la început. Ba da, că am făcut trata-ment la Numărul 9, am avut o scăpare, dar acum mă simt mai bine, aş putea să lucrez. Bine, o să te vadă tov. Constantinescu. Și a venit Constantinescu la mine, la Văcărești, și i-am spus de ce nu mai lucrez. Mi-ați promis că ies, a trecut '52, suntem la sfârși-tul lui '53, și cred că până n-oi face întreaga pedeapsă nu mă lasă. Dacă tu ai să fii băiat bun, zice, să mă înțelegi pe mine, zice, eu îți promit că la anu ești liber. Da, domnu', eu v-am înțeles tot timpu'. Mă, tu ai fost băiat bun cu mine, tu m-ai înțeles tot timpu', da' de data asta ce-ai făcut, ce-ai făcut de te-ai schimbat complet?... Nu i-am spus ce-aveam în capul meu, că aş fi vrut să mă retrag undeva, să stau liniștit, vedeți, eram obișnuit să am țigări, să am toate, n-am putut să stau așa ca orice deținut, pe mine n-avea cine să mă caute de acasă, eu nu primeam colete, coletul meu trebuia să mi-l iau de la Securitate, de la partid, aici am simțit că trebuie din nou să acționez cumva.

A venit Crăciun, colonelul Crăciun și mi-a spus din nou că e nevoie să merg la Ministerul de Interne. Și am lucrat acolo, la Ministerul de Interne, la subsol, la celulare, nu pot să știu în care sediu, fiindcă m-a dus cu duba, numai la subsol, am stat acolo o lună și jumătate. Asta în iarna lui '54, și tot aici, cu anchetatorii lucrăm, numai cu anchetatori. Aici mă cunoș-tea pe mine un fost deținut de drept comun, spărgător, Jidic se numea, acum era, eu nu l-am văzut cu grade, dar se zicea că fu-sese maior, acum se zice că ar fi fost avansat colonel. Și Jidic ăsta avea o stimă pentru mine, avea o simpatie, stimă n-aș putea să zic, avea o simpatie, acționam așa, le făceam jocul lor, mi-a spus că a vorbit cu Drăghici, care e supărat pe mine: Tovarășu' mi-nistru e supărat pe tine, și eu am să-i spun cum acționezi, că ai

lucrat cum trebuie, răspunzi bine la întrebări, ți-ai revenit, a fost un șoc, a trecut, cum te simți? Slavă domnului, mă simt bine. E bine, zice, vezi că o să pleci acum la Aiud.

Eu nu voiam acolo, Constantinescu nu voia să mă ia acolo, avea niște treabă pe dube, voia să lucrez 30 de zile pe dube. Era treaba vara, la căldură, erau chiar în pielea goală, eu trebuia să stau pe culoar, aici era treaba, că unii cereau înăuntru, îi băgăm la celulă, de exemplu, nu toți șefii de dubă aveau sufletul să facă ce trebuia, erau mai omenoși, asta pot să spun, dar pe dubă ei aveau nevoie de duri, pentru că în momentul când începeau să vocifereze, urlau în stații, când era oprirea, și trebuiau scoși afară și potoliți, să-i izolăm, le mai ardeam loviturile ca să-i potolim, nu-i potoleau ei, îi potoleam eu, și nu eram numai eu, ci doi, era unul mai dur, Filip, din părțile Olteniei, a scăpat înaintea mea, alții au scăpat mai repede. Eu, care credeam că o să fiu primul, am fost ultimul, am avut niște întârzieri, niște opriri la ei,ăștia au lucrat mai intens și continuu, fără să facă opriri. Ei aveau o nesiguranță în mine. Am lucrat foarte bine, dar i-am dus și eu de nas, n-aș putea să spun că i-am dus de nas, că le-am făcut servicii, sacrificiul meu.

Și a hotărât Drăghici să mă grațieze. Mi-a dat o cerere de grațiere pe care să i-o trimit cu poșta de la Giurgiu, o cerere făcută în numele lui mama, cine-o compusese, nu știu, „fiul meu”, „mama mea”, care habar n-avea de mine, *fiul meu, doresc să fie, a fost cuminte, a suferit*, motivații de genul ăsta. Și pe baza asta, dar a mai durat și asta vreo șase-șapte luni, am fost eliberat până la urmă. Asta a fost în '55, când m-am întâlnit cu Drăghici, el m-a căutat, și am făcut niște treburi bune, care mi-e și jenă, nu pot să le zic, secret este, am făcut niște treburi bune, bune pentru ei, poate că cineva se întreabă, eu sunt autorul tuturor faptelor. Dar toți, toate cadavrele, toți morții, o să-i am eu în spinare, eu

răspundeam de toate? Ei pot să se lepede, că ei nu știu nimic, nu au dat ordine, înseamnă că eu am făcut totul, eu am dat ordin, eu am executat, eu am fost totul, ministru de Interne, director general de penitenciare, șef de escortă, tot? Asta vă spun, că nu pot să spun totul, dar am pe conștiință mult, am mult pe conștiință, ei n-au nimic, eu am, le-am luat eu asupra mea, toate, și ale lor, ei sunt foarte curați, acum ce să vă spun, că după ce am venit de la Dumbrăveni, unde tot în misiune fusesem, am venit în Văcărești unde n-am mai lucrat nimic, eram oarecum dezorientat, nu mai știam ce să fac, altfel aș fi vrut să trec mai bine în dreptul comun, să nu mai fiu cu politici, să-mi fac toată pedeapsa, începusem să mă resemnez cu ceea ce era la dreptul comun. Și am mers de la Dumbrăveni la Văcărești, și de la Văcărești mă trimite la Canal, la Poarta Albă, fără nicio misiune, m-a băgat într-o baracă unde erau diferiți recidiviști, și de toate felurile, și inapți, și de toate, asta în '55.

După-amiază, când trebuia să-mi iau pătură, gamelă, tot, mă duce la poartă, și să merg la liberare, să dau în primire. Abia le luasem, să dau în primire din nou. Nu-mi venea să cred, nici nu mai credeam că am fost grațiat, credeam că mă trimit în altă misiune, nu mai voiam să plec: Lăsați-mă că nu mai vreau. Stau și eu măcar o săptămână. Și Cornățeanu: Am văzut deținut care nu vrea să plece. Am trăit să văd și eu un deținut care nu vrea să plece liber.

Adevărul e că adresa asta mă căuta de o lună, dar nu mă găsea. Și a venit fulger. Seara m-a descarcerat și mi-a dat bilețul de eliberare și o anexă, să mă prezint la Ministerul de Interne, în ziua de 3 ianuarie. Asta se întâmpla pe 24 decembrie, în ajunul Crăciunului.

Urma sărbătorile, și pe 3 să mă prezint la Ministerul de Interne. Eu nu scosesem buletinul populației. Pe 3 m-am dus la

Jidic ăsta. Am intrat cam greu, că nu mai aveam nimic la mână, la ce cameră, am întrebat de colonelul Jidic. ăsta a coborât și mi-a spus: Vezi, să te duci să-ți scoți buletinul de identitate, pentru angajare!

M-au trimis să lucrez la Secția a 5-a psihiatrie, și aici era unul, Octav Maler, profesor de pavilion și șef de salon la agitați, și doctor era, la Elias, evreu. Nu știam de ce mă duc acolo. De-abia la ora 10 jumătate a venit un civil și a întrebat: S-a prezentat ca pacient Țandără de la Giurgiu? Eu sunt, am răspuns. Mi-a făcut internarea acolo, procuratură, trimisă adresă: o înscenare. Acolo era un șef de gară de la Pitești, mi s-a spus numele, mi s-a spus unde e, în ce pat, eu eram expert, să-l înnebunesc pe ăsta. Și mai era un avocat. Și era și unul din Giurgiu. Aici a fost durerea, că m-a recunoscut, era bolnav din bătăi, din torturi...

Nu mai știam ce să fac aici, era foarte greu, dar a fost deștept profesorul care m-a chemat să-mi facă fișa. I-am spus corect ce-i cu mine, ce-am făcut, ce-am fost, m-am eliberat, cinstit. Și acum, cum te manifesti? Dacă crezi că n-ai nimic și nu vrei să te îmbolnăvești, noi aici avem electroșocuri, avem de toate. Mi-a fost teamă. A urmat ca să vină tot ăsta care mă instruia de la Securitate: Bă, n-ai avut cap, trebuia să iei cinci mii de lei de la mine azi, dar ai declarat tot. Profesorul mi-a spus: N-ai nimic, ești un om perfect, ai o nevroză, stai acasă, nu e problema să fii internat, să fii cuminte, să nu te mai abați de la etică, lucrează o meserie mai retrasă, să nu fii în contact cu colectivitatea, să fii mai separat, mi-a dat niște sfaturi.

Și așa m-am retras din viața asta a mea zbuciumată, și am trăit până astăzi.

[Pe eticheta lipită de casetă, scrisă cu pix, cu o pastă roșie, se află data și o iscălitură clară: *Țandără Franț.*]

Cuprins

<i>Drumul Damascului – la a treia ediție</i>	5
<i>Prefață – Mărturisire și anatema</i>	13
<i>Mărturisirea</i>	17
<i>Întâlnirea</i>	37
<i>Începuturile</i>	51
<i>Paricidul</i>	73
<i>Canalul: „Venea acuma dube, dube, dube”</i>	91
<i>Mitran Mihai – singurul mort cu coșciug de la Canal, și cu nume</i>	115
<i>Ocolul</i>	137
<i>Despărțirea</i>	167
<i>Epilog</i>	195
<i>Rezumat</i>	223
<i>Personaje secundare</i>	225
<i>Documente de arhivă</i>	252
<i>Index</i>	305